

УДК 330.341.1

Карінцева О.І.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та бізнес-адміністрування
Сумського державного університету***Матвеев П.С.***аспірант кафедри економіки та бізнес-адміністрування
Сумського державного університету*

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Статтю присвячено аналізу сучасного стану розвитку інноваційного потенціалу підприємств України. Визначено і систематизовано основні проблеми розвитку інноваційного потенціалу. Представлено напрями підвищення рівня розвитку інноваційного потенціалу промислових підприємств.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, інноваційний розвиток, промисловість.

Каринцева А.И., Матвеев П.С. ИННОВАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ПРЕДПРИЯТИЙ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Статья посвящена анализу современного состояния развития инновационного потенциала предприятий Украины. Определены и систематизированы основные проблемы развития инновационного потенциала. Представлены направления повышения уровня развития инновационного потенциала промышленных предприятий.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, инновационный потенциал, инновационное развитие, промышленность.

Karintseva O.I., Matvieiev P.S. INNOVATIVE POTENTIAL OF ENTERPRISES: CURRENT STATE, PROBLEMS AND DEVELOPMENT PROSPECTS

This article analyzes the current state of development of innovative potential of enterprises in Ukraine. Defined and systematized main problems of development of innovative potential. Submitted ways of increasing the level of development of innovative potential of industrial enterprises.

Keywords: industry, innovation, innovative activity, innovative development, innovative potential.

Постановка проблеми. Сьогодні роль інновацій в економіці швидко зростає. Інноваційна діяльність повинна бути присутня на будь-якому виробничому підприємстві. Це пояснюється тим, що без сучасних технологій, збільшення асортименту та підвищення якості продукції підприємство не зможе підвищити свою конкурентоспроможність на ринку. Більше того, для підтримки конкурентоспроможності необхідно, щоб інноваційна діяльність стала постійним процесом, а не разовим заходом. Тому сучасні економічні реалії вимагають інтенсивної інноваційної діяльності, ефективної організації досліджень та розробок, нововведень, зниження інноваційних ризиків, розвитку інноваційного потенціалу кожного підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам різних аспектів інноваційної діяльності підприємств присвячено дослідження вітчизняних вчених: А.В. Гриньова, Б.В. Буркинського [2], П.Т. Бубенка, В.І. Захарченка [4], С.М. Ілляшенко, Л.І. Федулової, М.Г. Данько, Л.Л. Антонюк [1] та ін. Однак, враховуючи швидкоплинність економічних процесів, питання розвитку інноваційного потенціалу підприємств потребують подальших досліджень.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати дослідження, яке полягає у вивченні економічних умов, проблем та перспектив розвитку інноваційного потенціалу підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економіка промислово розвинених країн формує таку систему взаємовідносин між наукою, промисловістю та суспільством, за якої інновації є основою розвитку промисловості та суспільства, а ті, у свою чергу, стимулюють розвиток інновацій і визначають напрямки їх наукової діяльності.

Основна роль в інноваційному процесі належить підприємству. Воно є джерелом ініціативи інноваційної діяльності, що зумовлює виникнення попиту на інновації, реалізовує їх, встановлює взаємозв'язки зі споживачами для вивчення їх потреб та з науковими організаціями, що продукують нові знання.

Впровадження інновацій надає підприємству можливість отримати значні прибутки, які в процесі розподілу є джерелом формування ВВП та бюджетів усіх рівнів. Проте важке фінансове становище промислових підприємств мінімізує можливості оновлення основних виробничих фондів, які зношені приблизно наполовину. У промисловому виробництві переважають застарілі технології, які призводять до споживання великої кількості матеріальних та енергоресурсів, що у 4-5 разів вище, ніж у розвинених країнах.

Розвиток інноваційного потенціалу вітчизняних підприємств можна оцінити за рівнем впровадження інновацій. Динаміку впровадження та реалізації інновацій промисловими підприємствами за 2000-2014 рр. показано у таблиці 1.

Питома вага підприємств, що впроваджували інновації впродовж 2000-2014 рр., є низькою. З огляду на дані таблиці 1 із 2003 р. спостерігається зниження інноваційної активності промислових підприємств. Частка підприємств, що впроваджували інновації, зменшилася у 2003 р. до 11,5%, проти 14,6% у 2002 р. Проте у 2005 р. питома вага інноваційних підприємств була найменшою і становила всього 8,2% від загальної кількості промислових підприємств. Із 2010 р. відбувається поступове зростання інноваційної активності промислових підприємств, і вже у 2012-2013 рр. питома вага інноваційних підприємств становить 13,6%, проте у 2014 р. вона зменшується до 12,1%, що насамперед поясню-

ється суспільно-політичною та економічною кризами в Україні.

Таблиця 1

**Впровадження інновацій
на промислових підприємствах [5]**

Рік	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Впроваджено нових технологічних процесів, кс-ть процесів	Зокрема маловідходні, ресурсозберігаючі	Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	з них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
2000	14,8	1 403	430	15 323	631	9,4
2001	14,3	1 421	469	19 484	610	6,8
2002	14,6	1 142	430	22 847	520	7,0
2003	11,5	1 482	606	7 416	710	5,6
2004	10,0	1 727	645	3 978	769	5,8
2005	8,2	1 803	690	3 152	657	6,5
2006	10,0	1 145	424	2 408	786	6,7
2007	11,5	1 419	634	2 526	881	6,7
2008	10,8	1 647	680	2 446	758	5,9
2009	10,7	1 893	753	2 685	641	4,8
2010	11,5	2 043	479	2 408	663	3,8
2011	12,8	2 510	517	3 238	897	3,8
2012	13,6	2 183	554	3 403	942	3,3
2013	13,6	1 575	502	3 138	309	3,3
2014	12,1	1 743	447	3 661	1314	2,5

Що стосується кількості інноваційної продукції, яка реалізується промисловими підприємствами на ринку, то її зростання спостерігається у 2005-2007 рр., а з 2008 р. поступово знижується її питома вага. У 2012-2013 рр. частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової становила лише 3,3%, а у 2014 р. взагалі – 2,5%. Для порівняння: в економічно розвинених країнах цей показник не опускається нижче за 20%.

Негативні тенденції у впровадженні інновацій на промислових підприємствах відображаються не тільки у відносних, а й в абсолютних показниках. Наприклад, кількість найменувань освоєного виробництва інноваційних видів продукції у 2002 р. становила 22 847 од., а у 2014 р. – 3 661 од., що приблизно у 6 разів менше. Впродовж 2008-2010 рр. зменшилася кількість зразків нової техніки, проте 2014 р. характеризується найвищим значенням цього показника за досліджуваній період – 1 314 од., що наперед є результатом підписання договору про асоціацію з ЄС. Із 2007 р. збільшується кількість нових технологічних процесів. Якщо у 2000 р. цей показник становив 1 403 од., то у 2011 р. він збільшився майже удвічі – 2 510 од.

Актуальним залишається питання щодо зниження енергоємності промисловості, яка впливає на собівартість продукції. Показники останніх років свідчать про низький рівень виробництва і використання маловідходних та ресурсозберігаючих технологій на промислових підприємствах України.

Проаналізувавши структуру фінансового забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств, необхідно зазначити, що держава не приділяє цьому питанню належної уваги. Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності є власні кошти підприємств, обсяг яких у 2014 р. становив 6 540,3 млн грн (84,98% від загальної суми витрат на фінан-

сування інноваційної діяльності). Але цього недостатньо для впровадження довготермінових інноваційних проектів.

Відповідно до статистичних даних, найбільше скорочення фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств за 2000-2014 рр. відбулося у 2009 р. і скоротилося на 33,7% порівняно з 2008 р., що було зумовлено економічною кризою. Зменшення фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств відбулося за рахунок як власних коштів (на 28,8% у 2009 р. проти 2008 р.), так і кредитних ресурсів (на 76,7% у 2009 р. проти 2008 р.). Обсяги фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств у 2010 р. зросли лише на 1,2% проти 2009 р. та становили 8 045,5 млн грн, проте вже у 2011 р. фінансування збільшилось майже удвічі проти 2010 р. і склало 14 333,9 млн грн. Із 2012 р. знову скорочуються витрати на фінансування інноваційної діяльності, зокрема у 2014 р. сума витрат становить 7 695,9 млн грн, що є найнижчим значенням цього показника за останні 7 років (табл. 2).

Таблиця 2

**Джерела фінансування інноваційної діяльності
в Україні [5]**

Рік	Загальна сума витрат	Зокрема за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
млн грн					
2000	1 757,1	1 399,3	7,7	133,1	217,0
2001	1 971,4	1 654,0	55,8	58,5	203,1
2002	3 013,8	2 141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3 059,8	2 148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4 534,6	3 501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5 751,6	5 045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6 160,0	5 211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10 821,0	7 969,7	144,8	321,8	2 384,7
2008	11 994,2	7 264,0	336,9	115,4	4 277,9
2009	7 949,9	5 169,4	127,0	1512,9	1 140,6
2010	8 045,5	4 775,2	87,0	2411,4	771,9
2011	14 333,9	7 585,6	149,2	56,9	6 542,2
2012	11 480,6	7 335,9	224,3	994,8	2 925,6
2013	9 562,6	6 973,4	24,7	1 253,2	1 311,3
2014	7 695,9	6 540,3	344,1	138,7	672,8

Зважаючи на те, що джерелом власних коштів, які спрямовуються на інноваційну діяльність, є прибуток, а більшість вітчизняних промислових підприємств є збитковими, зрозуміло стає негативна тенденція їх інноваційної активності. Підприємства, які отримують прибуток, не поспішають інвестувати в інновації тому, що інноваційна діяльність є дуже ризикованою, порівняно з іншими видами діяльності.

Досвід провідних економік світу дає змогу побачити, що держава відіграє значну роль в інвестуванні інноваційної діяльності, оскільки забезпечує фінансування інновацій з державного бюджету. Успіхи інноваційної діяльності в Японії, США, Німеччині, Великій Британії та інших провідних країнах світу забезпечили державні підтримки. Вирішення проблем інноваційного розвитку в умовах нестачі власних фінансових ресурсів можливе лише за умов залучення іноземних інвестицій. На українську економіку у світовому потоці прямих іноземних інвестицій припадає лише 1%. Невеликий потік прямих іноземних інвестицій зумовлений тим, що серед

країн Європи Україна сприймається як одна з найбільш ризикованих [1, с. 56].

Частка іноземних коштів у фінансуванні інноваційної діяльності у 2013 р. становила 13,1%. У 2014 р. питома вага іноземних інвестицій значно скоротилася і становила лише 1,8%.

Значним недоліком системи національного регулювання розвитку інноваційної сфери є те, що вона, на відміну від законодавства більшості країн світу, не лише не сприяє розширенню джерел фінансування інноваційного розвитку, але й протидіє залученню небюджетних коштів та унеможливорює формування спеціальних, зокрема й відомчих, фондів фінансування інноваційних проектів і програм [3, с. 132–134].

Інноваційний потенціал підприємств залежить від багатьох економічних факторів, які умовно можна розділити на дві категорії: зовнішні та внутрішні, що уповільнюють або сприяють його розвитку (табл. 3).

Таблиця 3

Фактори, що сприяють або стримують розвиток інноваційного потенціалу підприємств України

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
<i>Сприяють розвитку інноваційного потенціалу</i>	
Розвиток конкуренції наукоємних товарів	Наявність резервів фінансових та матеріально-технічних заходів
Збереження науково-технічного потенціалу та державна підтримка інноваційної діяльності	Сприятливість до змін, нововведень, суспільне визнання, можливість самореалізації
Міжнародна науково-технічна корпорація	Збереження науково-технічного потенціалу
Розвиток інноваційної інфраструктури	Розвиток умов творчої праці, матеріальні стимули
Законодавчі заходи, що заохочують інноваційну діяльність, забезпечують охорону об'єктів інтелектуальної власності	
<i>Стримують розвиток інноваційного потенціалу</i>	
Недостатня кількість та різноманітність джерел фінансування	Слабкість матеріально-технічної та наукової баз
Ускладнення науково-дослідних розробок	Недостатня орієнтація організаційних структур на інноваційну діяльність
Низький науково-інноваційний потенціал держави	Опір змінам під час впровадження інновацій та нововведень
Недостатність міжнародного науково-технічного співробітництва	Орієнтація на усталені ринки, на короткострокову окупність
Недосконалість законодавчої бази з питань інноваційної діяльності	Відсутність матеріальних стимулів та умов творчої праці
Відплив наукових кадрів	Домінування інтересів нинішнього виробництва
Відсутність повноцінної інформаційної бази щодо інноваційних проектів	Низький рівень аналітично-інформаційної бази підприємств

Серед гальмівних факторів розвитку інноваційного потенціалу підприємств вагоме місце посідає недостатня кількість та різноманітність джерел фінансування, серед яких головним джерелом фінансування інноваційної діяльності підприємств України є кошти самих підприємств. Це позбавляє суб'єкти господарювання можливості реалізовувати ефективну інноваційну політику, тому важливим завданням є пошук та залучення фінансових ресурсів в інноваційний сектор.

Також до чинників, що стримують розвиток інноваційного потенціалу підприємств, можна зарахувати відплив наукових кадрів за кордон. Щороку через таку негативну тенденцію Україна втрачає більше ніж 1 млн дол. США. Тому одним з ефективних засобів скорочення відпливу наукових кадрів є збільшення фінансування науки, що передбачає поповнення бюджету, зміну ставлення влади до науки. Перехід від моделі з дешевою робочою силою до моделі з високим рівнем оплати ефективної праці повинен стати першим кроком до формування конкурентоспроможної економіки. Зростання професійного рівня паралельно із ростом заробітної плати підвищить рівень розвитку інноваційного потенціалу підприємств.

Негативним чинником також є відсутність повноцінної інформаційної бази щодо інноваційних проектів, що призводить до неможливості координування функціонування суб'єктів інноваційної діяльності.

На нашу думку, загалом з метою підвищення рівня розвитку інноваційного потенціалу необхідно:

- 1) розробити на державному рівні механізм стимулювання впровадження інноваційних технологій;
- 2) здійснювати політику, спрямовану на підвищення платоспроможності населення;
- 3) впровадити систему заходів, спрямованих на удосконалення кадрової політики з метою мотивації інноваційної активності персоналу, підвищення кваліфікації суб'єктів підприємницької діяльності;
- 4) запровадити механізм пільгового оподаткування та субсидювання суб'єктів господарювання, які займаються інноваційною діяльністю;
- 5) внести зміни до Бюджетного кодексу України щодо розподілу бюджетних коштів на виконання державних програм;
- 6) запровадити гнучку кредитно-страхову систему забезпечення виконання інноваційних проектів;
- 7) розробити механізм стимулювання працівників, залучених до науково-дослідницьких та дослідно-конструкторських робіт;
- 8) впровадити механізм страхування ризиків, пов'язаних із реалізацією інноваційних проектів;
- 9) оптимізувати використання природних, енергетичних ресурсів;
- 10) удосконалити нормативно-правову базу щодо захисту прав на інтелектуальну власність.

Реалізація запропонованих заходів надасть змогу значно підвищити рівень розвитку інноваційного потенціалу промислових підприємств, пришвидшити процес оновлення виробництва, ефективно використовувати внутрішні та залученні зовнішні інвестиції на інноваційну діяльність.

Нинішні реалії в Україні вимагають від керівництва підприємств та організацій усвідомити важливість реформування суспільства у інноваційному напрямку, адже процвітання бізнесу та національної економіки в цілому можливе лише за розвитку інноваційного потенціалу.

Висновки. Проведене дослідження сучасного стану розвитку інноваційного потенціалу промислових підприємств показало відставання їхнього розвитку порівняно з підприємствами економічно розвинених країн. Українські підприємства мають значний дефіцит власних фінансових ресурсів, які потрібні для впровадження інноваційного розвитку, а також існує велика кількість перешкод щодо зовнішніх джерел фінансування. Вихід із кризового стану та переорієнтація економіки на шлях інноваційного розвитку є можливими лише за умови здійснення економічних

реформ. На державному рівні інноваційна політика має стимулювати розвиток інноваційного потенціалу промислових підприємств та підтримувати впровадження інновацій, що забезпечить розвиток економіки країни в цілому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: моногр. / Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук. – К.: КНЕУ, 2003. – 399 с.
2. Буркинський Б.В. Інноваційна стратегія у соціально-економічному розвитку регіону: наук. вид. / Б.В. Буркинський. – О.: ІПРЕЕД НАН України. – 2007. – 140 с.
3. Давідов М.В. Шляхи організаційно-фінансового забезпечення інноваційного процесу на підприємствах України / М.В. Давідов // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 4(82). – С. 130–134.
4. Захарченко В.І. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки: навч. посіб. / В.І. Захарченко. – К.: Центр учбової літератури. – 2012. – 448 с.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 664.66:658.821(477)

Коваленко Л.А.
викладач кафедри фінансів
Одеського національного економічного університету

КОНКУРЕНЦІЯ У ХЛІБОБУЛОЧНІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

У статті розглядаються питання необхідності державного регулювання ринку хліба та хлібобулочних виробів у зв'язку зі значним тіньовим сегментом ринку, проявами нечесної конкуренції, а також збільшенням собівартості продукції за рахунок збільшення вартості сировини, енергоносіїв і інших складових виробництва, зниженням платоспроможності населення, девальвацією гривні та загальним економічним спадом в Україні. Відмічаються особливості побудови найкрупнішими операторами ринку вертикально інтегрованих структур з замкненим циклом виробничого процесу. Найкрупніші холдинги включають: посівні площі, елеватори, переробні підприємства, хлібозаводи і збутову структуру. Це надає можливість оптимізувати всі процеси виробництва, підвищити його рентабельність, а також збільшити свою частку на ринку хліба. Надано пропозиції щодо необхідності розроблення єдиної системи оподаткування для всіх – як для великих виробників, так і для невеликих пекарень. Також пропонується забезпечити дотримання вимог до якості продукції й процесу її виробництва для всіх виробників через одержання ліцензій або сертифікатів на виробництво хліба, що буде сприяти зменшенню тіньового сегменту ринку хліба

Ключові слова: конкуренція, ринок хліба та хлібобулочних виробів, оператори ринку хліба та хлібобулочних виробів, державне регулювання ринку хліба та хлібобулочних виробів, холдинги на ринку хліба та хлібопродуктів.

Коваленко Л.А. КОНКУРЕНЦИЯ В ХЛЕБОБУЛОЧНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УКРАИНЫ

В статье рассматриваются вопросы необходимости государственного регулирования рынка хлеба и хлебобулочных изделий в связи со значительным теневым сегментом рынка, проявлениями недобросовестной конкуренции, а также увеличением себестоимости продукции за счет увеличения стоимости сырья, энергоносителей и других составляющих производства, снижением платежеспособности населения, девальвацией гривны и общим экономическим спадом в Украине. Отмечаются особенности построения крупнейшими операторами рынка вертикально интегрированных структур с замкнутым циклом производственного процесса. Крупные холдинги включают: посевные площади, элеваторы, перерабатывающие предприятия, хлебозаводы и сбытовую структуру. Это дает возможность оптимизировать все процессы производства, повысить его рентабельность, а также увеличить свой удельный вес на рынке хлеба. Даны предложения о необходимости разработки единой системы налогообложения для всех – как для крупных производителей, так и для небольших пекарен. Также предлагается обеспечить соблюдение требований к качеству продукции и процессу ее производства для всех производителей через получение лицензий или сертификатов на производство хлеба, что будет способствовать снижению теневого сегмента рынка хлеба.

Ключевые слова: конкуренция, рынок хлеба и хлебобулочных изделий, операторы рынка хлеба и хлебобулочных изделий, государственное регулирование рынка хлеба и хлебобулочных изделий, холдинги на рынке хлеба и хлебопродуктов.

Kovalenko L.A. COMPETITION IN UKRAINIAN BAKERY PRODUCTION

In the article is discussed the necessity of state regulation of bread and bakery market due to significant shadowed market segments, unhealthy competition and also the increase of prime cost due to the increase of raw materials cost, decrease of population paying capacity, UAH devaluation and general economic recession in Ukraine. We mark the peculiarities of building by largest operators of the market the vertical integrated structures with closed production process cycle. The major holding companies include: cropping, elevators, processing companies, bread-baking plants and national sales. This gives an opportunity to optimize all production processes, amount its profitability and also amounts its weight in the bread market. The propositions about the necessity of a unitary tax system for everyone: for large plants and small bakeries are given. It is also offered to introduce the maintenance of production quality and production process for all manufacturers through the receipt of licenses and certificates for bread production. This will contribute the decrease of shadow market segment.

Keywords: competition, bread and bakery production market, bread and bakery market operators, bread and bakery market state regulation, holding on the bread and bakery market.

Постановка проблеми. Хлібопекарська галузь – одна з провідних галузей харчової промисловості України, стратегічна для будь-якої країни і є важливим індикатором продовольчої безпеки. Разом з тим сьогодні склалась тенденція до тінізації ринку виробництва хліба та хлібобулочних виробів, виникнення нечесної конкуренції, значного зростання цін на продукцію. Тому, при-

ймаючи до уваги соціальне значення галузі, а також кризові явища, постає необхідність в підвищенні ролі державних органів контролю за виробництвом та ціноутворенням у хлібопекарській галузі на базі аналітичних досліджень діяльності підприємств-виробників.

Оскільки хліб є соціально важливим продуктом, діяльність виробників підпадає під вплив держав-